

Asia: VN/20209/2021

Selvitys järjestöjen varainhankinnan avustamisesta ja tukemisesta valtionavustustoiminnassa

Lausunnonantajan taustatiedot

Valitse sopivin vaihtoehto

Järjestö

Selvitys ja sen teemat

1. Mitä mieltä olet järjestöjen varainhankinnan tilasta ja tulevaisuudesta? Asiaa tarkastellaan selvityksen toisessa luvussa.

Taloustutkimuksen mukaan järjestöjen varainhankinta on yli tuplaantunut vuodesta 2014 vuoteen 2021. Varainhankinta on ammattimaistunut. Järjestöjen varainhankintaan laajassa mielessä (ml valtionavustukset) kohdistuu monia haasteita. Julkisen talouden säästöpainet ja sitä myötä uhka julkisen rahoituksen pienenemisestä on yksi keskeisiä tulevaisuuden haasteita. Yritysyhteistyön kautta tuleva rahoitus liikunnalle on meillä edelleen vaatimaton verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin. Yrityssektorin yhä tarkempi kontrolli siitä mihin se tukirahojaan kohdistaa on omiaan hankaloittamaan tilannetta myös liikuntajärjestöissä. Varainhankinnan paineita ei myöskään helpota yleinen kustannustason nousu. Lahjoituskulttuurimme ei myöskään ole kehittynyt samalla tavalla kuin esimerkiksi Ruotsissa, vaikka siinäkin on havaittavissa kehittymistä. Rahankeräyslainsäädäntöä on liberalisoitu karsimalla byrokratiaa, mutta järjestöt ainakin liikuntapuolella ovat edelleen suhteellisen passiivisia rahankeräysten järjestäjiä. Lahjoituskulttuuria voitaisiin edelleen kehittää laajentamalla lahjoitusten verovähennysoikeutta.

Suomalaiset liikuntajärjestöt ovat hyvin perillä EU rahoitusmahdollisuuksista ja käyttävät niitä aktiivisesti.

2. Mitä havaintoja sinulla on järjestöille myönnettäviin valtionavustuksiin liittyvistä käytännöistä ja niitä koskevasta sääntelystä? Asiaa tarkastellaan selvityksen neljännessä luvussa.

Valtionavustuslaki mahdollistaa viranomaisille laajan soveltamisvallan. Tämä näkyy erityisesti eri sektorien avustusehdoissa, jotka poikkeavat toisistaan, eivätkä kohtele avustuksen saajia

yhdenvertaisesti. Näitä eroja on muun muassa raportoinnissa, omavastuuosuudessa, edelleen jaettavissa avustuksissa ja avustuksella katettavien palkkamenojen enimmäismäärässä. Jatkossa on tärkeää, että yleiskatteelliseen budjettiin siirtyvien veikkausvoittovarojen edunsaajien valtionrahoituksen ennustettavuus taataa myös jatkossa jakosuhdelain tapaisella sääntelyllä. Tilanne ei saa muodostua nykyisten edunsaajien väliseksi kamppailuksi rahoista ja kulloinkin vallassa olevan poliittisen päätöksentekokoneiston temmellyskentäksi.

Valtionavustusten hakuun ja raportointiin liittyy edelleen liikaa byrokratiaa. Hakemusvaiheessa ja avustuksen käyttöaikana ei voi saada sitovaa neuvontaa viranomaisilta vaan asioiden oikeellisuus todetaan jälkijättöisesti tarkastusten yhteydessä ja järjestö voi joutua maksamaan takaisin avustusta vuosien päätä vaikka on aidosti tuntenut toimineensa avustusehtojen mukaisesti. Minkäänlaista luottamuksensuojaperiaatetta ei tunnetta toisin kuin esimerkiksi verotuksessa. Erityisavustukset eivät kannusta omaan hankekohtaiseen varainhankintaan, sillä hankkeen ylijäämä peritään takaisin. Lisäksi sanktiot vääränlaisesta menettelystä ovat kohtuuttomat. Jos hankkeen palveluntuottajaa ei ole oikein kilpailutettu, peritään koko kilpailutukseen liittyvä avustus takaisin, vaikka avustuksella on saavutettu avustajan haluama päämäärä. Avustusviranomaisen toimivaltaan ei pitäisi kuulua tässä tilanteessa kilpailuviranomaisena toimiminen.

3. Mitä asioita järjestöjen varainhankinnan avustamisessa ja tukemisessa sekä valtionavustusten myöntämisessä on otettava huomioon? Asiaa tarkastellaan selvityksen viidennessä luvussa.

Suomen Olympiakomitea siteeraa tässä kohdassa sanasta sanaan Vala ry:n lausuntoa:

Varainhankinnan avustamisessa ja tukemisessa sekä valtionavustusten myöntämisessä tulisi lähtökohtaisesti ottaa huomioon yhdenmukaisuus, avoimuus sekä myönteinen suhtautuminen varainhankintaan. Toimien tulisi kannustaa varainhankintaan ja siihen investoimiseen haku-, päätös- ja raportointivaiheissa.

Järjestöissä varainhankinnalla kerätty yksityisrahoitus koetaan monesti ketterän toiminnan toteuttamisen

mahdollistajana ja julkista rahoitusta joustavammin käytettävänä. Pääsääntöisesti järjestöjen tulisi voida itse päättää, lähtevätkö käynnistämään tai kehittämään varainhankintaansa, eikä valtionavustusten

ohjeistuksissa ja kriteereissä tulisi olla tähän kielteistä vaikutusta. Lisäksi on tärkeää huomioida, että

varainhankinnan käynnistäminen ja onnistuminen vie aikaa ja se on lähes poikkeuksetta ensimmäisten

vuosien ajan alijäämäistä.

Varainhankintaan ja siinä onnistumiseen järjestöt tarvitsevat resursseja ja kannusteita, sillä toiminnan

käynnistäminen ja kehittäminen vaativat erilaisia investointeja. Tällä hetkellä onnistunutta ja tuloksellista

varainhankintaa tekee suhteellisen pieni osa järjestöistä, joten valtionavustusten avulla toteutettava varainhankinnan avustaminen olisi tärkeää erityisesti varainhankintaansa aloittaville järjestöille.

Laadukkuutta ja tehokkuutta varainhankintaan tuovat resursoinnit osaaviin varainhankkijoihin ja heidän

kouluttamiseensa, sillä onnistunutta ja tehokasta varainhankintaa on hankala tehdä ilman vaadittavaa

osaamista ja henkilöresursseja.

Mahdollisen avustusmallin kehittämisessä ja varainhankinnan määrittelyissä ja kriteereissä olisi hyvä huomioida eri toimintasektoreiden erityispiirteet ja järjestöjen moninaisuus varainhankinnassaan.

Esimerkiksi liikunta-alalla sponsorointi ja muunlainen yritysyhteistyö on perinteinen ja merkittävä varainhankinnan muoto, kun taas sote-järjestöillä palvelumyynti muodostaa ison osan tuotoista.

Kehitysyhteistyöjärjestöillä puolestaan lahjoitusten rooli on merkittävä ja kokonaisrahoituksen osalta yksityisen rahoituksen osuus on julkista rahoitusta suurempi. Lisäksi tulee huomioida, että joillakin toiminta-aloilla varainhankinnan onnistuminen ja tuloksellisuus esimerkiksi lahjoituksia keräämällä ei resursoinneista ja toiminnan merkityksellisyydestä huolimatta onnistu, sillä aina tulee olemaan kohteita, jotka eivät lahjoittamisen näkökulmasta yllä muiden kohteiden tasolle kiinnostavuudessaan.

Varainhankintaa, kuten muutakin järjestöille tarkoitettua avustustoimintaa, suunniteltaessa olisi mahdollisuuksien mukaan huomioitava toimintaympäristön muutokset. Ennakoitavuus ja joustavuus

poikkeuksellisiin olosuhteisiin, joilla on vaikutusta niin järjestöjen toiminta- kuin rahoitusedellytyksiin, pitäisi olla avustustoiminnassa huomioituna. Esimerkkejä tästä on nähty viime vuosina esimerkiksi

koronapandemian ja Ukrainan sodan seurauksena, jotka ovat koetelleet järjestöjä eri tavoin, ja vaatineet

toiminnalta joustavuutta.

Selkeät määrittelyt ja ohjeistukset järjestöjen varainhankintaan sekä valtionavustustahojen

yhteneväinen ja myönteinen suhtautuminen yksityisrahoitukseen ja mahdolliseen varallisuuteen edistäisi

järjestöjen toimintamahdollisuuksia ja autonomiaa. Lisäksi se toisi vakautta ja ennakoitavuutta toimintaan.

Vuoropuhelun ja luottamuksen vahvistamiseksi olisi hyvä harkita luottamuksensuojaa ja

ennakkopäätösmenettelyä, jotta järjestöjen ei tarvitsisi pelätä takaisinperintää vielä vuosien päästä

päätöksistä. Luottamuksensuoja suojaisi järjestöä tapauksessa, jossa asia on tulkinvarainen tai epäselvä,

ja jossa järjestö on toiminut vilpittömässä mielessä viranomaisen ohjeiden mukaisesti. Tässä tapauksessa asiaolisi ratkaistava avustuksen saajan eduksi. Myös kirjalliset ennakkopäätökset viranomaisilta helpottaisivat järjestön toiminnan ja rahoituksen suunnittelua sekä vähentäisivät epävarmuutta ja riskiä yllättäville takaisinperinnöille.

4. Minkälaisia vaikutuksia arvioit käsiteltävillä keinoilla olevan? Asiaa tarkastellaan selvityksen kuudennessa luvussa.

a) Valtionapuviranomaiset määrittelisivät valtionavustuksen käyttöön hyväksyttävät kustannukset

yhdennukaisella tavalla.

Suomen Olympiakomitea kannattaa ehdottomasti, että avustuksen käyttöön hyväksyttävät kustannukset määritellään yhdennukaisella tavalla. Hyväksyttävien kustannusten lista tulisi olla mahdollisimman pitkä (ml varainhankinnan kulut). Myös järjestön varainhankintaan keskittyvän osakeyhtiön tukeminen pitäisi olla mahdollista, jos yhtiön yhtiöjärjestyksen mukaan yhtiön voitot käytetään järjestön tarkoituksen toteuttamiseen.

b) Valtionapuviranomaiset vaatisivat järjestöltä toiminnan luonteeseen ja laajuuteen sopivan omavastuuosuuden myöntäessään valtionavustusta.

Omavastuuosuus on perusteltu, koska se kannustaa myös omaan varaihanintaan. Omavastuun määräytyminen tulisi lähtökohtaisesti olla kaikilla sektoreilla samansuuruinen

c) Yleisavustuksella rahoitettaisiin järjestön varsinaisen toiminnan bruttokustannuksia.

Suomen Olympiakomitea kannattaa, että yleisavustuksella voidaan rahoittaa varsinaisen toiminnan bruttokustannuksia.

d) Järjestön varallisuus määriteltäisiin selkeäksi arviointiperusteeksi ja -kriteeriksi valtionavustusta

myönnettäessä.

Varallisuuden huomioonottaminen on ongelmallista, sillä ensinnäkään hyvästä taloudenhoidosta ei lähtökohtaisesti saisi rangaista ja lisäksi merkittävänkin varallisuuden osalta voi käytännössä olla ongelmia sen realisoinnissa.

e) Yleisavustuksella katettaisiin varainhankinnan alijäämää tappiotakuuna.

Mikäli yleisavustuspäätös mahdollistaa myös varainhankinnan rahoittamisen, herää kysymys eikö silloin varainhankinnasta syntyneet kulut ole lähtökohtaisesti yleisavustuksella katettavia järjestön kuluja. Tarvitaan myös täsmennystä mitä tarkoitetaan varainhankinnan alijäämällä. Onko se aina sitä, että varainhankinnan menot ylittävät sen tulot vai jäämistä varainhankinnan tavoitteesta?

f) Varainhankinnan kustannukset olisivat avustuskelpoisia tiettyyn enimmäismäärään asti.

Suomen Olympiakomitean käsityksen mukaan varainhankinnan avustaminen on mahdollista jo nykyisen valtionavustuslain nojalla.

g) Valtionapuviranomaiset suunnittelisivat hankeavustuksena myönnettävän erityisavustuksen, johon

osoitetaan määrärahaa ja jota järjestöt voivat hakea ja saada varainhankinnan käynnistämiseen tai kehittämiseen.

Suomen Olympiakomitea kannattaa ehdotusta, mutta edellyttää että rahoitus tulee lisämäärärahasta, jotta se ei ole pois nykyisistä avustuksista.

h) Valtionapuviranomaiset määrittäisivät, miten vapaaehtoistoiminta otetaan huomioon valtionavustusta myönnettäessä.

Selvityksen tekstistä paistaa läpi se, että ilmaiseksi saatu resurssi (=vapaaehtoistyö) olisi järjestön varallisuutta lisäävä seikka, joka vaikuttaa avustuksen määrään. Vapaaehtoisten määrä ei missään tapauksessa voi olla avustusta vähentävä seikka vaan päinvastoin myös vapaaehtoistoiminnan elinvoimaan tulee kannustaa avustuksilla.

5. Miten järjestöjen autonomiaa pitäisi turvata ja kuinka järjestöjen toimintaedellytyksiä tulisi varmistaa valtionavustustoiminnassa? Asiaa tarkastellaan selvityksen liitteessä.

Avustuspolitiikassa tulee ottaa huomioon ensisijaisesti järjestöjen tarpeet ja niillä tulee edistää järjestöjen yleishyödyllistä tarkoitusta. Se millä keinoilla järjestö haluaa varainhankintaansa edistää ei tulisi kuulua avustusviranomaisille. ideaalitulanteessa sekä valtiovallan että järjestöjen intressit ovat samansuuntaiset. Erityisesti kohdennetut yleisavustukset ovat ongelmallisia, jos niissä määritellään tarkkaan mihin yleisavustus on käytettävä järjestön varsinaisessa toiminnassa. Esimerkiksi avustuskelpoisen palkkakaton asettaminen avustusviranomaisten toimesta tulisi poistaa. Järjestön omaan harkintaan tulisi kuulua millaista palkkaa se työntekijöilleen maksaa.

Valtionavustustoiminnan kehittäminen

Anna yleistä palautetta selvityksestä tai kommentoi järjestöjä koskevan valtionavustustoiminnan kehittämistä ja yhdenmukaistamista.

Valtionavustustoiminnan kehittäminen

- samanlaiset avustusehdot kaikille sektoreille
- hyvästä taloudenpidosta tai onnistuneesta varainhankinnasta ei saa rangaista
- verotuksen kaltainen ennakkotietomenettely avustustoimintaan antamaan luottamuksensuojaa
- vilpittömän mielen huomioonottaminen valtionavustustarkastuksissa
- palkkakatot pois
- viranomaisen harkintavallan kaventaminen mm. yleisavustuksen vähentämistilanteissa² selkeät ohjeet mikä teko tai laiminlyönti voi jatkossa johtaa avustuksen pienenemiseen
- kiinnitetään erityisavustuksessa huomiota avustuksella saavutettuun tulokseen eikä esimerkiksi kirjanpidollisiin asioihin

- avustuspäätöksiin jatkuvuutta

Heikkinen Petri
Suomen Olympiakomitea